

۳- کلمات قراردادی یا ترکیب‌های کلمات در ۱۸ تا ۲۴ ماهگی استفاده می‌شوند؛ کلمات قراردادی نسبت به آواسازی‌ها و آواسازی‌ها نسبت به ژست‌ها، فرم‌های پیشرفته‌تری در برقراری ارتباط هستند. نشان داده شده است که کودکانی که در مرحله پیش‌زبانی، در هر چهار دقیقه کمتر از یک کردار ارتباطی هدفمند با استفاده از صدا انجام می‌دهند، در یک سال بعد به طور معناداری کمتر احتمال دارد گفتار عملکردی را نشان دهند. اگر کودک در ۱۵ دقیقه تعامل ارتباطی، کمتر از ۴ ارتباط صدایی نشان دهد، باید به او کمک کنیم به جای نگاه خیره و ژست، از صداسازی برای عملکرد مدنظر خودش استفاده کند. اگر در یک نمونه ۱۵ دقیقه‌ای، تعداد ۴ عملکرد یا بیشتر را از طریق صداسازی بیان کند، برای آن عملکردها، اولویت آموزش با کلمات است. بعدها می‌توان از کلمات یکسان برای آموزش بیان سایر عملکردهایی که از طریق ژست بیان می‌شوند، استفاده کرد (پائول و نوربری ۲۰۱۸). در ادامه، انواع شکل‌های برقراری ارتباط توضیح داده می‌شود. شکل‌هایی که معمولاً در بین کودکان نوپا برای برقراری ارتباط رایج هستند.

ژست

به فعالیت‌هایی که با هدف برقراری ارتباط استفاده می‌شوند و با استفاده از اندام‌ها انگشتان، دست‌ها و بازوها، بیان می‌شوند، ژست گفته می‌شود. ژست می‌تواند همراه با حرکات بدن مثل بالا و پایین پریدن به نشانه حرکت اسب یا حالات چهره مثل جلو آوردن لب‌ها هم باشد.

کردارهای کودک اگر شرایط زیر را داشته باشند ژست در نظر گرفته می‌شوند (کین ۲۰۱۶):

۱- همراه با تماس چشمی یا صداسازی یا بیان کلامی باشند.

۲- تکرار شوند.

۳- حالت بدن به طرف دیگران باشد.

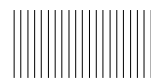
۴- در تبادلات اجتماعی استفاده شوند.

ژست‌ها یکی از باثبات‌ترین شاخص‌های اولیه برای نشان دادن هدفمندی هستند و به کودک کمک می‌کند خواسته‌ها و نیازهایش را به دیگران بگوید. بین شش تا ده ماهگی، کودک شروع به استفاده از ژست‌ها برای برقراری ارتباط با دیگران می‌کند، مثل دراز کردن دست‌ها برای بغل شدن، یا به دست آوردن اشیاء یا رد کردن آن‌ها.

انواع ژست‌ها:

به طور کلی، دو نوع ژست وجود دارد (جدول ۱-۳ را ببینید):

۱- ژست‌های مستقیم^۱: توجه را به شیء یا اتفاق جلب می‌کنند یا مستقیماً به آن‌ها اشاره می‌کنند، از قبیل

اشاره کردن به شیء یا نگه داشتن یک شیء برای نشان دادن به دیگران. این ژست‌ها با کمک بافت تفسیر شده و می‌توانند برای چندین شیء یا رویداد استفاده شوند.

ژست‌های مستقیم به دو دسته تقسیم می‌شوند؛

الف) تماسی^۱: در این ژست کودک با لمس شیء یا مراقب، مثلاً کشیدن شیئی که فرد نگه داشته یا هل دادن دست شریک ارتباطی، ارتباط برقرار می‌کند. به این ژست‌ها، ژست اولیه هم گفته می‌شود و بین هفت تا نه ماهگی ظاهر می‌شوند.

ب) بافاصله^۲: این نوع ژست به تماس با شریک ارتباطی یا شیء نیاز ندارند. اشاره کردن و بای بای کردن از این قبیل ژست‌ها هستند و معمولاً دیرتر، بین ده تا دوازده ماهگی، ظاهر می‌شوند.

۲- ژست‌های بازنمایی^۳: ژست‌های بازنمایی نشان‌دهنده‌ی مرجع و محتوای معنایی خاصی هستند. ژست‌های بازنمایی حدود دوازده ماهگی و معمولاً بعد از ظهور چند ژست مستقیم ظاهر می‌شوند (کین ۲۰۱۶). دو نوع ژست بازنمایی وجود دارد:

الف) وابسته به شیء^۴: ژست‌های وابسته به شیء برخی از ویژگی‌های مرجع را دارند، برای مثال بال زدن با بازوها برای نشان دادن پرواز پرند. این ژست‌ها، ژست نمادین نیز نامیده می‌شوند.

ب) قراردادی^۵: ژست‌های قراردادی عموماً در فرهنگ خاصی مورد استفاده قرار می‌گیرند و بنابراین توسط فرهنگ تعریف می‌شوند، مثلاً تکان دادن دست برای خداحافظی و گذاشتن انگشت روی لب‌ها برای ساکت کردن. این ژست‌ها اغلب بیان‌کننده‌ی یک حالت یا مفهوم هستند تا یک شیء خاص.

1 contact
2 distal
3 representational
4 object related
5 conventional

فصل ۱: رشد کودک در مرحله‌ی پیش‌زبانی و پیدایش زبان

جدول ۳-۱. رشد ژست‌ها در کودکان نوپا (پائول و نوربری ۲۰۱۲):

انواع ژست	۱۰-۱۲ ماهگی	۱۲-۱۳ ماهگی	۱۵-۱۶ ماهگی	۱۸-۲۰ ماهگی
مستقیم: - نشان دادن - دادن - اشاره کردن - درخواست تشریفاتی مثل دست دراز کردن برای دست دادن.	- ژست‌ها، شکل مستقیم به خود می‌گیرند. - استفاده از اشاره کردن، پیش‌بینی کننده‌ی استفاده از اولین کلمه است.		- ژست‌ها با شکل‌های گفتاری تکمیل می- شوند. - کودک ترجیحش را برای بیان از طریق ژست یا کلام نشان می‌دهد.	افزایش اشاره در ترکیب با کلمات گفتاری.
نمادین: طرحواره‌های بازی شامل ژست‌های بازشناسی؛ فعالیت- هایی که روی اشیاء برای نشان دادن شیء و عملکرد آن انجام می‌شود، مثل نگه داشتن یک شیء کنار گوش به جای تلفن.		شکل‌گیری طرحواره‌های بازی. اول ژست‌های بازنمایی و بعد بازی نمادین خود محور (غذا خوردن با قاشق خالی).	شکل‌گیری طرحواره بازی دیگر محور (وانمود کردن به غذا دادن به عروسک).	انتقال به طرحواره بازی بدون شیء (نگه داشتن دست کنار گوش به جای تلفن اسباب‌بازی و وانمود به صحبت کردن).
بازنمایی: - عدم دست‌ورزی اشیاء - استفاده از یک فرم برای وانمود کردن یک مرجع، مثلا تکان دادن دست برای بازنمایی پرنده.		شکل‌گیری ژست بازنمایی کننده؛ (قرار دادن دست در دهان برای نشان دادن درخواست کلوچه).	- کامل شدن ژست‌ها با شکل‌های گفتاری کودک. - ترجیح برای بیان از طریق ژست یا کلام را نشان می‌دهد.	- شکل‌گیری ژست به‌علاوه کلمه گفتاری - افزایش استفاده از کلمات - ترجیح کلمات به ژست‌ها

دوره پیدایش زبان

صداسازی

آواسازی‌های اولیه پیشگویی‌کننده مهارت‌های زبانی بعدی هستند. بچه‌هایی که در ۱۰ ماهگی آواسازی اولیه ندارند، در خطر تأخیر گفتار و زبان هستند. سرعت آواسازی، پیچیدگی آوایی و هجایی و تولید آواهای هدفمند، با بیان واژگان در آینده مرتبط هستند. رشد صداسازی‌های کودک در هر سن و کاربرد صداها را در جدول ۴-۱ مشاهده می‌کنید (پائول و نوربری ۲۰۱۸):

جدول ۴-۱. رشد صداسازی کودک

انواع صداسازی	سن ظهور	کاربرد صداها
صداهاى نباتى ^۱	تولد تا هشت هفتگی	غیرارادی - شامل گریه، آروغ، عطسه و...
بغ‌غو ^۲	دو تا چهار ماهگی	غیرارادی - صداهاى شبه واکه کوتاه و همچنین صداهاى شبه همخوان با کیفیت خیشومی از عقب دهان
غان و غون ^۳	چهار تا شش ماهگی	غیرارادی - ظهور هجاهاى همخوان - واکه
غان و غون تکرارى ^۴	شش تا نه ماهگی	غیرارادی - کودک هجاهاى یکسانی را به صورت تکرارى و باثبات بیشتر تولید می‌کند، مثل بابابابا/.
غان و غون متنوع ^۵	نه تا هجده ماهگی	به مرور ارادی می‌شوند و برای ارتباط مورد استفاده قرار می‌گیرند. آهنگ، ریتم و تن صدای کودک متنوع می‌شود.

کلمات و عبارات و جملات

کودک معمولاً اولین کلمات خود را در سنین ۱۰ تا ۱۵ ماهگی بیان می‌کند. سرعت افزایش واژگان بیانی کودک تا قبل از ۲۴ ماهگی به کندی پیش می‌رود و معمولاً بین ۱۵ تا ۲۴ ماهگی به توانایی بیان ۵۰ کلمه دست می‌یابد. حدود ۶۰ درصد از واژگان کودک در این سن، شامل اسامی هستند. در حدود ۱۸ ماهگی و اغلب پس از کسب ۵۰ کلمه، سرعت ظهور واژه‌های جدید افزایش می‌یابد. این سرعت در افزایش واژگان، انفجار واژگانی^۶ نامیده می‌شود. در این سن فهرست واج‌های کودک و کاربرد اصوات گفتاری افزایش می‌یابد اما تولید (تلفظ) واژه‌ها شبیه بزرگسالان نیست (هاف ۲۰۰۹).

1 vegetative

2 cooing

3 babbling

4 reduplicated babbling

5 variated babbling

6 word expulsion

فصل ۱: رشد کودک در مرحله‌ی پیش‌زبانی و پیدایش زبان

بین ۱۸ تا ۲۴ ماهگی بسامد ارتباطات کلامی و غیرکلامی به طور قابل توجهی افزایش پیدا می‌کند و کودک به سمت بیان کلامی مقاصد ارتباطی حرکت می‌کند (ونکر^۱ و همکاران ۲۰۲۰). کم بودن تنوع واژگان کودک در سن ۱۸ تا ۳۰ ماهگی، می‌تواند نشان‌دهنده یک نقص زبانی در کودک باشد (پائول و نوربری ۲۰۱۸، آونز ۲۰۱۶). در جدول ۵-۱ اندازه خزانه واژگان بیانی و انتظارات رشد زبانی تا سن ۵ سالگی را مشاهده می‌کنید (پائول و نوربری ۲۰۱۸، آونز ۲۰۱۶):

جدول ۵-۱. اندازه خزانه واژگان بیانی و انتظارات رشد زبانی در هر سن

سن کودک	تعداد کلمات بیانی	سایر مهارت‌های زبانی
۱۰ تا ۱۵ ماهگی	بیان اولین کلمات حداقل سه کلمه	
۱۸ ماهگی	حدود ۱۱۰ کلمه	شروع بیان ترکیب‌های دوکلمه‌ای
۲۴ ماهگی	حدود ۲۰۰ تا ۳۰۰ کلمه	بیان جمله‌های تلگرافی
۳۰ ماهگی	حدود ۵۵۰ کلمه	توسعه جملات با افعال غیررایج
۳۶ ماهگی	حدود ۹۰۰ تا ۱۰۰۰ کلمه	بیان جملات ۳-۴ کلمه‌ای با ساختار دستوری ساده
۴۸ ماهگی	حدود ۱۵۰۰ کلمه	- بیان جملات با ساختار دستوری پیچیده - بازگو کردن داستان شنیده شده
۶۰ ماهگی	حدود ۲۱۰۰ تا ۲۲۰۰ کلمه	- بیان جملات دستوری تا ۹۰ درصد - استفاده از مفاهیم «قبل و بعد» در جملات - تفسیر درست احساسات

همزمان با افزایش خزانه واژگان بیانی، کودک از مرحله‌ی گفته‌های یک کلمه‌ای عبور می‌کند و ترکیب کلمات را آغاز می‌کند. ترکیب‌های دوتایی واژه‌ها یا گفتار دو کلمه‌ای، در حدود ۱۸ ماهگی آغاز می‌شود. گفتار تلگرافی مرحله‌ی دیگری از ترکیب واژه‌هاست که درست قبل از زمانی آغاز می‌شود که کودک شروع به روان حرف زدن از نظر دستوری بکند. گفتار تلگرافی، گفتاری است که کلمات محتوایی در گفته وجود دارد اما کلمات عملکردی و نشانه‌های دستوری حذف می‌شوند (ونکر و همکاران ۲۰۲۰). والدین حدود یک‌پنجم گفته‌های بدساخت کودک را به گفته‌های دستوری تبدیل می‌کنند و به او باز می‌گردانند که بعدها به شکل‌گیری ساختار درست دستوری در آن‌ها کمک می‌کند (پائول و نوربری ۲۰۱۸، آونز ۲۰۱۶). در جدول ۶-۱، رشد روابط معنایی دوتایی و سه‌تایی را می‌بینیم که در کودکان فارسی زبان در مرحله‌ی پیدایش زبان، مشاهده شده است.

جدول ۶-۱. روابط معنایی دوتایی و سه تایی در کودکان فارسی زبان (کاظمی و همکاران، ۱۳۹۵)

عبارت‌های سه کلمه‌ای		عبارت‌های دو کلمه‌ای	
مثال	ساختار عبارت	مثال	ساختار عبارت
بابا توپ زد	عامل - معلول - عمل	نی نی هل / بابا پرت	عامل - عمل
نی نی شیر خورد		توپ پرت / ماشین هل	معلول (مفعول) - عمل
مامان غذا می‌ده		بابا کفش / مامان توپ	عامل - معلول (مفعول)
مامان رفت بازار	عامل - عمل - مکان	نی نی آجی / بابا کتاب	ملکی (مالکیت)
نی نی افتاد پایین		توپ آبی / کیف بزرگ	توصیفی
بابا اومد خونه	معلول - عمل - مکان	رو میز / بالا تخت / زیر میز	مکانی
توپو بنداز اینجا		حالا برو / شیر بعد / حالا ناهار	زمانی
کفشو بذار بالا		دو تا کفش / سه تا موز	کمیتی
لباس ببر اتاق	عبارت‌های دارای حرف اضافه	قاشق چنگال	هم‌آیندی
شکلات تو جعبه		این دست / اون شکلات	موجودیتی
بذار رو میز		بازم به به / بیشتر آب	تکراری
با نی بده	اصلاح عبارت	هاپو نیست / بابا رفت	عدمی (اینجا نبودن)
بیشتر بده		غذا نه / موز نمی‌خوام	رد کردن (نخواستن)
توپ قرمز می‌خوام	عبارت‌های حامل خود کودک	شیر نیست (غذا است)	انکاری (این نیست)
من توپ دیدم		بابا نه (عمو است)	
من مامان می‌خوام			
من بازم شیر می‌خوام			

اهمیت رشد درک

کودکان بین سنین ۲ تا ۴ ماهگی، آهنگ‌های کلامی شبیه خشم، ملایمت و مهربانی را درک می‌کنند و به آن‌ها پاسخ می‌دهند. حدود ۶ ماهگی ممکن است درخواست یا گفته‌هایی مثل «بای بای کن» و «دست بزن» را درک کنند و عکس‌العمل نشان دهند و حتی ممکن است تعدادی تک‌کلمه را هم متوجه شوند. حدود ۸ ماهگی اغلب کودکان برخی عبارات مثل «بیا اینجا» را درک می‌کنند (فنسون^۱ و همکاران، ۱۹۹۷).

با افزایش سن، واژگان درکی کودک افزایش می‌یابد و به طور کلی، همیشه اندازه خزانه واژگان درکی بیشتر از خزانه واژگان بیانی اوست که در بزرگسالان هم صادق است، اما برخی کودکان ممکن است کلماتی را بیان کنند

¹ Fenson